

EL PATRIMONI MARÍTIM, VALOR EN ALÇA

Miquel Martí

Sense aprofundir gaire en definicions, el patrimoni és l'herència, el llegat que prové dels nostres avantpassats i que és el resultat d'una interacció complexa, dinàmica, entre les comunitats i el seu medi. Valor patrimonial, valor afegit, per escàs, per rar, per antic, per únic, per ser el resultat de la intervenció humana, per ser l'absència d'aquesta, perquè parla de nosaltres i ens és propi i diferenciador.

Construcció social en revisió constant, s'eixampla cada dia i té a veure amb un millor coneixement sobre el territori i la comunitat, sobre la natura, sobre les històries de vida, sobre els béns immobles o mobles del lloc, sobre les activitats i els seus processos, sobre les tradicions i la cultura en un sentit ampli i que s'expressa de moltes maneres: amb inventaris, amb història oral, amb documentació escrita i gràfica, amb excavacions arqueològiques, amb tasques de rescat però també de dinamització. Camps de treball que creixen i que s'insereixen en el desenvolupament qualitatiu de les poblacions i que es manifesten sota formes variades com les rutes, la rehabilitació d'edificis i barris, la protecció de paratges naturals, la preservació de determinades espècies autòctones, la lluita contra d'altres d'invasores, l'obertura de museus i l'oblit d'alguns, la creació de parcs naturals, el reconeixement nacional de festes o la defensa d'una gastronomia pròpia.

I en aquestes mirades sobre allò propi, que ens fa present el passat i pretén projectar-lo cap el futur, apareix també el patrimoni marítim, entès com el conjunt de testimonis, materials i immaterials o intel·lectuals, que són resultat de l'activitat humana relacionada amb la mar.

L'ésser humà, des dels inicis, es va lliurar a la fabricació d'objectes

per poder adquirir els productes que necessitava consumir, segons les tècniques pròpies de la cacera, la pesca o l'agricultura. Des d'antic, en aquest tram del litoral mediterrani, de forts condicionants físics, els grups humans s'hi adaptaren i varen saber explotar la mar, per a la pesca i per a la navegació.

La pesca, doncs, ha estat un dels comportaments tècnics bàsics de l'home que ha arribat fins avui dia i que exemplifica molt bé la relació entre els éssers humans i el medi, en aquest cas primer en estanys, rius i platges i després a mar obert. La pesca és un d'aquells elements fonamentals que expliquen l'origen i l'evolució de l'ocupació humana del litoral. Moltes poblacions tenen en la mar la seva raó de ser. Només les seves bones condicions nàutiques i la presència de bons estocs de pesca expliquen l'existència d'aquests assentaments humans al litoral. Al costat de la pesca, l'ésser humà també va saber explotar la mar a través de la navegació. El disseny i construcció de naus, el seu manteniment, l'aprofitament de la força del vent i la dels braços, l'establiment de rutes comercials, els coneixements necessaris per anar d'un punt a un altre, la informació i l'aprofitament de la costa, l'habilitat en les maniobres, la interpretació dels fenòmens meteorològics, etc., han esdevingut un bagatge insubstituïble que ens parla d'aquesta relació mil·lenària entre l'ésser humà i la mar.

A Catalunya, terra de pas, del mar li han vingut les influències fecundes i també els perills. D'aquest lligam estret i continuat entre les comunitats assentades ran de mar, n'hem rebut una herència que comprèn des de les manifestacions festives i religioses dels pobles costaners, la cultura material (instruments de pesca i de navegació,

embarcacions, eines...), un patrimoni immoble (barraques de pescadors, tenyidors, fars, drassanes, escars, torres de guaita, ports, camins de ronda...) fins al conjunt de coneixements, les creences, les idees i les habilitats que tenen els pescadors i els navegants, i que els permeten tenir coneixements sobre l'hàbitat d'una determinada espècie o sobre l'aprofitament d'uns recursos escassos. Sabers transmesos oralment, de generació en generació, vivències que venen condicionades per una lluita diària en un medi hostil i imprevisible.

Hi ha la constatació, històricament i etnogràficament, que la gent de mar es percep i és percebuda com un col·lectiu que té uns trets propis, diferenciats, per la qual cosa podem parlar d'una cultura marítima de les comunitats humanes que fan de la interacció amb la mar una part important de les seves vides.

Les pàgines que vénen a continuació ens parlen d'això i ens esbossen un horitzó ampli i divers d'aquest patrimoni marítim. Els articles triats ens mostren un univers ric, diferent, que beu de l'aigua del passat i ho fa de manera integradora i plural, que evidencia diferències i també similituds, que expressa contactes fecunds i arrels singulars i compartides. Són mirades, des de perspectives diverses, sobre un mateix fet, el marítim, que està agafant força en una societat que es proclama filla del Mediterrani però que ha viscut tradicionalment d'esquenes al mar. Aquest desinterès es pot fer més evident si el comparem amb l'atenció que els països del nord d'Europa han presat a les coses de la mar. La mar només interessava, com el camp, a aquells que hi treballaven. Això ha canviat, molt recentment, però esperem que de forma irreversible. La mar, la costa, el paisatge litoral,

*Museu de la Pesca
de Palamós.*

reben una pressió cada vegada major i l'interès que generen supera els àmbits econòmics relacionats amb les activitats pesqueres, comercials, d'esbarjo i esportives. La mar, la pesca, els ports, els treballs de la riba, tenen una dimensió cultural que cal posar en valor.

En haver constatat la pèrdua irreparable d'elements materials, com ara embarcacions, instruments de navegació, documentació històrica, estris de pesca, eines de mestres d'aixa, etc. i el mateix passa amb els immaterials com el vocabulari mariner, les tradicions i els costums de la gent de mar, s'ha iniciat tot un moviment de recuperació d'aquest llegat, un moviment que té en la societat civil el carburant necessari. En aquest sentit, d'aquesta constatació, de la inexistència d'un museu que tractés el patrimoni pesquer de manera monogràfica i de la necessitat de cercar els nostres referents, en va sorgir la idea per a la creació i el desenvolupament del Museu de la Pesca. El Museu de la Pesca, a Palamós, està compromès amb el llegat cultural de la gent de mar i té per missió la salvaguarda, la conservació, l'estudi i la difusió d'aquest patrimoni, entès com un servei públic de qualitat que vol ser un element de desenvolupament local i de la comunitat pesquera des de la dimensió cultural, social i econòmica.

El Museu treballa des de l'exposició permanent i des del mateix

port de Palamós tot generant rutes, tallers, publicacions, conferències, etc. que volen contribuir al coneixement d'aquest ofici i de la seva realitat. Vinculats al Museu es desenvolupen altres projectes conexas com és la Càtedra d'Estudis Marítims (Universitat de Girona-Ajuntament de Palamós), per fomentar la reflexió, el debat i la recerca en l'àmbit marítim de la costa gironina i el Documare, Centre de Documentació de la Pesca i el Mar, un punt de referència bibliogràfic i documental.

Els oficis, les embarcacions, els edificis i els espais relacionats amb les activitats marítimes, la documentació històrica, les cançons, les dites marineres i les llegendes, les creences, són, entre d'altres, manifestacions d'un lligam amb la mar que ens cal mantenir, com a fórmula per a una relació entre l'ésser humà i la mar més harmònica. A més a més, els municipis que toquen a mar veuen en el patrimoni eixos estratègics de diferenciació, per tant, de millor posicionament, de desenvolupament.

El dossier, que aquestes primeres ratlles pretenen emmarcar, és una aproximació a un patrimoni marítim vast, ric i divers. Està estructurat en dues parts. La primera recull aquelles aportacions més genèriques a aquesta temàtica: els oficis de mar, les embarcacions de treball, els sistemes de pesca, els edificis i els espais vinculats a les activitats

marítimes. Una segona part està formada per articles més especialitzats, d'una base etnogràfica indiscutible, en el conjunt dels quals agafa una gran rellevància la literatura popular, les paraules de la mar: mitologia, creences i llegendes, el romancer, els cançoners, les havaneres, o la toponímia marinera o l'estudi dels thalassònims o noms sota l'aigua. Hi ha espai també per reflectir la dimensió festiva, elements tots ells que expressen unes formes de vida i d'entendre el món. Tanca el dossier un parell d'articles específics que subratllen encara més la importància i la potència d'aquest patrimoni i la necessitat del seu estudi.

Un dossier que ens descobreix un panorama de 360 graus sobre el mar, ben segur, un espai més pròxim i comú del que és la terra. Un dossier que desperta la curiositat, que indaga i que fa emergir aspectes del quotidià mariner, que sorprendrà el lector per la multiplicitat d'aspectes que tracta i, sobretot, per les possibles vies de recerca que obre.

En aquesta tasca de recuperació, recerca i dinamització del patrimoni marítim, les administracions i les institucions museístiques, al costat de la societat civil, hi estan compromeses. Potser encara de forma poc conjunta i amb falta de recursos, però sensible i coratjosa. La seva força es recull en les paraules que vénen a continuació.